Kliimaseaduse ja rohereformi arvamusrännaku aruteludest laekunud ettepanekud kohalike omavalitsuste rolli teemal

Kohalike omavalitsuste tegevuse suunamine

- Kohalikele omavalitsustele on pandud rohkem kohustusi, kuid tulubaas on jäänud muutmata. Kohalike omavalitsuste tulubaasi tuleks suurendada, et nad saaksid oma ülesandeid täita.
- Kaaluda võiks eraldi kliimafondi loomist kohalikele omavalitsustele, sh arvestada proportsionaalsust (kus kõige suurem heide ja kulud).
- Kaardistada riigi poolt ära kohalike omavalitsuste roheväljakutsed, et saaks koondada sarnaseid kohalikke omavalitsusi (näiteks (raam)riigihangete puhul) ja ühiselt tegevusplaane luua.
- Pakkuda kohalikele omavalitsustele viiteid, allikaid, meetmeid ja meetodeid, kuidas kliimaseaduses sätestatud eesmärke täita.
- Kliimaseaduses võiks olla kirjas, milliseid andmeid kohalike omavalitsuste tasandil kogutakse ja mis alusel ning mis nendega tehakse.
- Kohalike omavalitsuste projektide kohustuslik elukaare hindamine sisse tuua.
- Ringmajandusliku planeerimise ja keskkonnahoidlike hangete osakaalu suurendada. See on võimalus jalajälje vähendamiseks ja roheettevõtluse arenguks.

Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavad

- Kohalikke omavalitsusi aitavad edasi selgelt sõnastatud pikad eesmärgid ja tegevuskavad, mis ei sõltu valimistsükli tõmbetuultest ja aitavad ametnikel järjekindlat eesmärgi nimel pikaaegselt töötada
- Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavad tuleks teatava aja järgi uuendada ning hoida ajakohane sarnaselt arengukavadega ja siduda ära eelarvestrateegiaga.
- Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavade koostamine tuleks kehtestada üle Eesti ühtsetel alustel. Alusandmed tuleks võimalikult palju standardiseerida ja automatiseerida, luua kohalike omavalitsuste keskkonna- ja kliimaandmete taksonoomia.
- Kehtestada kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavade järelevalve ja rikkumise sanktsioonid. Jälgida, et strateegiaid ja tegevuskavasid ka päriselt järgitakse.
- Kohaliku omavalitsuse kliima- ja energiakava peaks olema väga lihtne. Pole vaja teha suuri pabereid, vaid lihtsad, arusaadavad ja elluviidavad tegevuskavad
- Väiksemad kohalikud omavalitsused peaksid ühinema, et ühiselt koordineerida kliima- ja energiakavade elluviimist, kuna paljud probleemid (näiteks liikuvuse ja jäätmemajanduse vallas) kumuleeruvad ja ei ole üksi lahendatavad.
- Tagada riiklikel plaanide kooskõla suurlinnade plaanidega, sest seal tekib suurim mõju.
- Luua kohustuslik koolitus kohalikele volikogudele roheteemadest, ruumiplaneerimisest ja -loomest. Teadlikkuse tõus otsustajate tasandil on oluline.

Maapiirkondade arengu toetamine

- Eesti peab olema asustatud üle kogu riigi, et maale saaks põgeneda. See tagaks maapiirkondade jätkusuutlikkuse ja mitmekesisuse. Looduslähedane Eesti võimaldab inimestel elada kõikjal, mitte ainult Tallinnas.
- Eestis peab olema ka maainimestel oma kodu lähedal tööd ja leiba, iga ilmaga läbitavad teed ja taskukohane elekter ehk tänapäevaseks eluks vajalikud baasteenused.
- Kogukondlikku ja paindlikku energia tootmist tuleks toetada ning võimaldada selle ühendamist võrkudega, et inimesed saaksid oma energiavajadust osaliselt ise katta.

- Maapiirkondades tuleb tagada infrastruktuuri olemasolu, sealhulgas stabiilne ja kiire internet ning taskukohane ja pidev elekter.
- Maapiirkondades peaksime tagama juurdepääsu teenustele nagu juuksurid ja kingsepad.
- Õiglane üleminek ei peaks puudutama ainult Ida-Virumaad, vaid ebasoodsas olukorras olevate sihtgruppidena peaks käsitlema kõiki väljaspool pealinna regiooni elavaid inimesi, kuna regionaalne ebavõrdsus Tallinna ja selle ümbruse ja muu Eesti vahel on niivõrd suur.
- Lisaks maaelanikele tuleks haavatavate sihtgruppidena käsitleda eakaid ja puudega inimesi, lasterikkaid ja üksikvanemaga peresid, omastehooldajaid jt gruppe, kellele kliimaseadusega kavandatavate nõuete täitmine käib üle jõu.
- Maapiirkondade elanikele tuleb rakendada maksusoodustusi.
- Tuleks kaaluda ettevõtluse ja elanikkonna baasil regionaalseid toimetuleku erinevusi toetusmehhanismide rakendamisel.
- Maal ei tohiks sulgeda koole ega muuta nende taset. Näiteks põhikooli ei tohiks muuta algkooliks.
- Rohereform ei tohiks muutuda maaelanike euroküüditamiseks. Maaelu tuleks au sisse tõsta, sest see on meie rahvast kandnud läbi aegade.

Ministeeriumi tagasiside

Suurt osa ettepanekutest viiakse juba täna ellu või kavandatakse. Kohalike omavalitsuste väljakutseid on kaardistatud Riigikantselei poolt 2022. aastal tellitud uuringus „Kohalike omavalitsuste roll rohepöörde elluviimisel Eestis“ ja seal on esitatud ka ettepanekud, mida omavalitsused saaksid ise või koos teha. Kohalikud omavalitsused on olnud eraldi kaasatud kliimaseaduse koostamisse ja saanud esitada ka oma ettepanekuid. Pärast seaduse jõustumist on kindlasti mõistlik veel kord arutada seadusest tulenevaid eesmärke, tegevusi ja ülesandeid kohalikele omavalitsustele ning pakkuda täiendavaid juhiseid ja parima praktika näiteid.

Nõustume, et kohalikke omavalitsusi aitavad edasi selgelt sõnastatud pikad eesmärgid ja tegevuskavad. Kliimaseadusega on kavas täpsustada ja ühtlustada kliima- ja energiakavade koostamise korda ning pakkuda tuge nende koostamiseks. Mis puudutab sanktsioneerimist, siis sanktsioonide kehtestamiseks on vaja eelnevalt hinnata sanktsioneerimise protsessi enda kulukust, sanktsiooni mittekohaldamisel ilmnevat mõju või kahju ning sanktsiooni kohaldamisest saadavat oodatavat kasu.

Andmete kogumist ja kasutamist kliimaseaduses hetkel täiendavalt ei käsitleta, vaid sellega tegeletakse juba rohereformi tegevusplaani tulemuslikkuse hindamise raames. Ministeeriumil on kavas kasutada ära juba olemasolevaid andmevooge ja pakkuda välja uued andmekogumid, mida saaks või tuleks kasutada, et paremini jälgida ja mõõta rohereformi ja kliimaseaduse rakendamise progressi. Seda tehes on soov arvesse võtta ka omavalitsuste vajadusi andmete osas.

Projektide mõju hindamine, sh elukaare hindamine on väga lai teema. Üldiselt olulise keskkonnamõjuga projektidele tehakse keskkonnamõju hindamine ning nendes hinnangutes on võimalik minna hinnangutega sellise täpsusastmeni, mis võimaldab ka elukaare hindamist. Kohalik omavalitsus üldiselt ise projekte ei tee, vaid hangib projektide ettevalmistamise ja rakendamise riigihangete seaduse alusel. Riigihangete seadus juba täna kohustab tegema keskkonnahoidlikke riigihankeid ning vajadusel kohaldama täiendavaid kriteeriume hangete keskkonnahoidlikkuse määramiseks. Kliimaseaduses on kavas veelgi tõsta keskkonnahoidlike riigihangete osakaalu eesmärki.

Kliimaseadusega kohalike omavalitsuste tulubaasi suurendamist ja muutmist hetkel kavas ei ole ning seadus keskendub pigem täiendavate meetme rakendamisele, mida on plaanis rahastada selleks otstarbeks kavandatavatest toetusmeetmetest. Kuigi kliimaseadus eraisikutele otseselt ei kohaldu, võib see kaasa tuua ebaühtlast mõju ka erinevate sotsiaalsete gruppide lõikes. Sotsiaalse ebavõrdsuse suurenemise vältimiseks on kavandamisel eraldi toetusmeetmed Euroopa Liidu kliimameetmete sotsiaalfondist, kus saab muu hulgas rakendada erinevaid toetusmäärasid vastavalt sihtrühmale ja/või regioonile. Regionaalse ebavõrdsuse leevendamiseks on saadaval ka regionaalarengu toetused.